

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

١٤٩٤٢٤

دانشگاه
شهید بهشتی

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

دانشگاه شهید بهشتی

دانشکده علوم زمین

گروه آموزشی جغرافیای انسانی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد M.Sc

رشته جغرافیای سیاسی

عنوان:

ژئوپلیتیک دریای خزر و واگرایی کشورهای ساحلی

استاد راهنما:

دکتر علیرضا محرابی

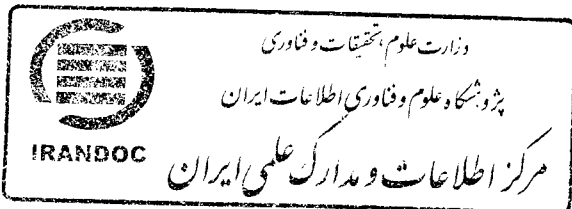
استاد مشاور:

دکتر پیروز مجتهدزاده

نگارنده:

سید رحمت رضانی

نیمسال دوم ۸۹-۱۳۸۸

۱۴۹۴۶۴

۱۴۹۴۶۴

بسمه تعالی
وزارت علوم ، تحقیقات و فناوری
دانشگاه شهید بهشتی
دانشکده علوم زمین
گروه آموزشی جغرافیای انسانی
تأییدیه دفاع از پایان نامه
کارشناسی ارشد

این پایان نامه توسط آقای: سید رحمت رضانی دانشجوی دوره کارشناسی ارشد ناپیوسته

رشته : جغرافیای سیاسی در تاریخ ۱۳۸۹/۶/۱۵ مورد دفاع قرار گرفت و براساس رأی

هیأت داوران با نمره **۱۷٪** و درجه **عالی** پذیرفته شد .

استاد راهنما آقای دکتر : علیرضا محرابی

استاد مشاور آقای دکتر : پیروز مجتهدزاده

استاد داور آقای دکتر : جواد اطاعت

استاد داور آقای دکتر : سید یحیی

صفوی

۱۳۸۹/۶/۱۵

تقدیر و تشکر

در ابتدا بر خودم لازم می‌دانم به خاطر دو دوره تحصیل در دانشگاه شهید بهشتی در مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد از تمامی اساتید گروه جغرافیا بخصوص جغرافیای سیاسی دانشکده علوم زمین که زحمات زیادی برای من کشیده‌اند تشکر و قدردانی نمایم.

از آقای دکتر علیرضا محرابی که راهنمایی پایان نامه بنده را پذیرفتند و آقای دکتر پیروز مجتهدزاده که مشاور پایان نامه‌ام بوده‌اند خالصانه از این دو استاد بزرگوار و ارجمندم سپاسگزاری می‌نمایم.

همچنین از سرلشکر پاسدار آقای دکتر سید یحیی صفوی دستیار و مشاور عالی مقام معظم رهبری و آقای دکتر جواد اطاعت که داوری این پایان نامه را بر عهده داشتند تشکر و قدردانی می‌نمایم.

از آقای دکتر عباس ملکی رئیس موسسه مطالعات دریای خزر به خاطر راهنمایی‌های ایشان در مورد مسائل انرژی و نقش قدرتهای مداخله‌گر و فرمانطقه‌ای در منطقه خزر و همچنین از کارکنان کتابخانه وزارت امور خارجه به خاطر همکاریهای شان تشکر می‌نمایم.

همچنین لازم می‌دانم از دو استاد بزرگ زندگی‌ام یعنی پدر و مادر عزیزم و همچنین از برادر بزرگوارم جناب سروان سید علیرضا رضانی که همیشه حامی و مشوق و الگوی من در زندگی هستند صادقانه تشکر و قدردانی نمایم که تا این مقطع از تحصیل‌ام را مدیون این عزیزانم هستم که همیشه منبع امید و انگیزه برای من بوده‌اند. همچنین از تمامی برادران و خواهران عزیزم که همیشه به یاد من و در کنار من بوده‌اند بخصوص از برادران گرامی‌ام حجت الاسلام و المسلمین سید محمد رضانی به خاطر حمایت‌های معنوی‌شان و سید صالح رضانی خالصانه سپاسگزاری می‌نمایم. در پایان از همشهری عزیزم و دوست دوران کارشناسی و کارشناسی ارشد آقای محمد علی نظام محله به خاطر تمامی لحظات خوب با هم بودن و زحماتی که برای من کشیدند تشکر می‌نمایم.

همه به دریا نوازی راه یافت
سوی یک منبع همرا باید شناخت؟

تقدیم به:

خانواده‌ام

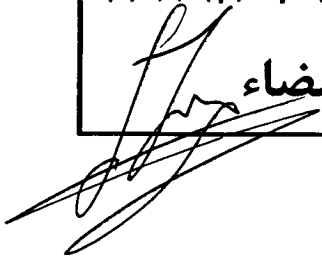
و تمام ایرانیانی که دل‌شان برای دریای مازندران (خزر - کاسپین) می‌تپد.

اقرار و تعهدنامه

اینجانب سید رحمت رمضانی دانشجوی مقطع کارشناسی ارشد دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده علوم زمین، گروه جغرافیا، رشته جغرافیای انسانی، گرایش سیاسی پایان نامه حاضر را بر اساس مطالعات و تحقیقات شخصی خود انجام داده و در صورت استفاده از داده‌ها، مآخذ، منابع و نقشه‌ها به‌طور کامل به آن ارجاع داده‌ام، ضمناً داده‌ها و نقشه‌های موجود را با توجه به مطالعات میدانی - صحرائی خود تدوین نموده‌ام. این پایان نامه پیش از این به‌هیچ‌وجه در مرجع رسمی یا غیر رسمی دیگری به‌عنوان گزارش یا طرح تحقیقاتی عرضه نشده است. در صورتی که خلاف آن ثابت شود، درجه‌ی دریافتی اینجانب از اعتبار ساقط شده، عواقب و نتایج حقوقی حاصله را می‌پذیرم.

تاریخ ۱۳۸۹/۶/۲۸

امضاء

مقدمه :

افزایش شناخت از منطقه دریای خزر و مسائل آن نه تنها نیازی آکادمیک و علمی، بلکه نیازی سیاسی - اقتصادی است. واقعیت این است که ژئوپلیتیک خزر دائماً در حال تحول می‌باشد. تحولات آنچنان سریع رخ می‌دهد که اگر موضوعی هم نوشته شود، یا نیاز به تجدید نظر دارد و یا مطلبی دیگر بایستی به آن اضافه گردد. امید است مطالعه این پایان‌نامه که در مورد ژئوپلیتیک دریای خزر و واگرایی کشورهای ساحلی که بر محور فرضیه «ژئواکونومیک خزر در قالب بهره برداری و انتقال انرژی با تأکید بر نقش قدرتهای فرامنطقه‌ای از عوامل مهم واگرایی است» جمع آوری و تدوین شده است، مشوقی باشد برای دیگر محققین و پژوهشگران تا بتوانند مقالات و مجموعه‌های بهتر و کاملتری را تهیه و تدوین کنند؛ چرا که ایران عزیز برای حفظ منافع، عزت و عظمت خود در این حوزه، احتیاج به کار و کوشش مستمر همه فرزندان در هر لباس، اعم از دانشگاهیان علاقمند، کارشناسان، دیپلماتها، نظامیان، محققان و ... خلاصه همه ایرانیان دارد .

چکیده

به دنبال فروپاشی کمونیسم در شوروی سابق و استقلال جمهوری‌های خودمختار شوروی در حاشیه دریای خزر از یک سو و بین‌المللی شدن اهمیت منابع غنی هیدروکربنی نهفته در این دریا - از عملیات اکتشاف و حفاری گرفته تا چگونگی انتقال آن به بازارهای مصرف - از سوی دیگر به یک باره این منطقه از یک منزلت سیاسی، اقتصادی و امنیتی ویژه‌ای برخوردار گردید. در این میان، حضور تدریجی برخی بازیگران ملی و فراملی نظیر: دولت‌های بزرگ فرامنطقه‌ای، نهادهای بین‌المللی نظامی، شرکتهای چند ملیتی و کنسرسیوم‌های نفتی به مراتب بر پیچیدگی‌ها و ابهامات سیاسی، اقتصادی و امنیتی منطقه افزوده و حرکتهای گریز از مرکز جمهوری‌های تازه استقلال یافته حاشیه دریای خزر در تحصیل منابع هیدروکربنی این دریا، به شیوه ناهماهنگ و واگرایانه از طریق یاری جستن از شرکتهای چند ملیتی نفتی و دولت‌های بزرگ فرامنطقه‌ای عملاً امکان همگرایی منطقه ای را در میان پنج دولت حاشیه‌ی دریای خزر (روسیه، ایران، آذربایجان، ترکمنستان و قزاقستان) از میان برده است. وجود اختلاف نظرهای فراوان در خصوص مسائل خزر و عدم اعتماد متقابل پنج کشور برای همکاری‌های مشترک از یک سو و نفوذ کشورهای فرامنطقه‌ای که تمایلی به شکل‌گیری ترتیبات مشترک منطقه‌ای در این حوزه ندارند، سبب شده تا فضایی واگرایانه در منطقه حاکم شود. افزایش رقابت‌های سیاسی و اقتصادی جهت به کنترل در آوردن راه‌های مواصلاتی و دستیابی به منابع انرژی دریای خزر، این حوزه را مبدل به صحنه کشمکش‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای کرده است. به همین دلیل موضوع انرژی و انتقال آن به عنوان یکی از مهم‌ترین منابع واگرایی امنیتی در منطقه خزر محسوب می‌شود. آنچه از شواهد موجود پیرامون سیاست خارجی و مؤلفه‌های داخلی تأثیرگذار بر روابط خارجی هر یک از کشورهای حوزه خزر پیداست، زمینه‌های همگرایی و همکاری به خوبی وجود ندارند. قدرت‌های مداخله‌گر در بیشتر مواقع، نقش مهمی را در محدود کردن همکاری‌ها دارند. چیرگی نیروهای واگرا به صورت مانعی بر سر راه همگرایی و همکاری منطقه‌ای می‌باشد. در واقع هر چه میزان و دامنه همکاری‌های فرامنطقه‌ای در دریای خزر افزایش یابد، احتمال رسیدن به اجماع و شکل‌گیری همکاری‌های مشترک درون منطقه‌ای کاهش خواهد یافت. چرا که بسیاری از این بازیگران فرا منطقه‌ای به شدت منافع خود را در تضاد با انعقاد هر گونه پیمان مشترک میان پنج کشور حوزه خزر می‌دانند.

واژگان کلیدی: دریای خزر، ژئوپلیتیک انرژی، خطوط لوله، قدرت‌های مداخله‌گر، واگرایی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول : کلیات تحقیق
۳	۱-۱- طرح موضوع و بیان مساله.....
۴	۱-۲- سوال اصلی.....
۴	۱-۳- فرضیه
۴	۱-۴- اهداف تحقیق.....
۵	۱-۵- بهره‌وران.....
۵	۱-۶- جنبه جدید بودن و نوآوری تحقیق
۵	۱-۷- روش تحقیق و ابزار گردآوری اطلاعات
۵	۱-۸- پیشینه تحقیق
۶	۱-۹- تعریف واژه ها و اصطلاحات کلیدی تحقیق.....
	فصل دوم : مبانی نظری تحقیق
۹	۲-۱- دیدگاههای اندیشمندان در مورد موضوع ژئوپلیتیک و جغرافیای سیاسی.....
۱۲	۲-۲- ماهیت و مفهوم ژئوپلیتیک.....
۱۵	۲-۳- مفهوم ژئواکونومی
۱۸	۲-۴- ژئوپلیتیک انرژی
۲۰	۲-۵- مفهوم امنیت انرژی
۲۲	۲-۶- همگرایی و واگرایی منطقه‌ای و الگوی رفتاری در ژئوپلیتیک.....
۲۸	۲-۷- ژئوپلیتیک بحران.....
۳۲	۲-۸- مدل «های پوتیتکای» پتر هاگت و انطباق آن با مناقشات منطقه خزر.....

فصل سوم : منطقه شناسی خزر

بخش اول : شناخت تاریخی و جغرافیای دریای خزر

۳-۱-۱- شناخت تاریخی دریای خزر..... ۳۷

۳-۱-۲- جغرافیای دریای خزر..... ۳۸

بخش دوم : ژئوپلیتیک دریای خزر

۳-۲-۱- تعریف منطقه..... ۴۵

۳-۲-۱-۱- مطالعات منطقه ای از دیدگاه ژئوپلیتیک..... ۴۵

۳-۲-۱-۲- ساختار نظام منطقه ای..... ۴۶

۳-۲-۱-۲-۱- بخش هسته یا کانون نظام..... ۴۸

۳-۲-۱-۲-۲- بخش پیرامونی نظام..... ۴۸

۳-۲-۱-۲-۳- بخش مداخله گر نظام..... ۴۸

۳-۲-۱-۲-۳-۱- تاثیر قدرت (بخش) مداخله گر بر واگرایی نظام منطقه ای..... ۴۹

۳-۲-۱-۳- شکل گیری نظام منطقه ای دریای خزر بدنبال پایان جنگ سرد..... ۵۱

۳-۲-۱-۳-۱- شناسایی نظام منطقه ای دریای خزر..... ۵۱

۳-۲-۱-۳-۲- تبیین جایگاه بخش مرکزی نظام منطقه ای دریای خزر در استراتژی ژئوپلیتیکی قدرتهای

پیرامون و مداخله گر..... ۵۳

۳-۲-۲- جایگاه حوضه ژئوپلیتیک دریای خزر در نظریه های ژئوپلیتیک..... ۵۶

۳-۲-۳- بازگشت هارتلند به مباحث ژئوپلیتیک..... ۵۷

۳-۲-۴- هارتلند جدید - جنگ سرد جدید..... ۵۹

۳-۲-۵- اصطلاح « بازی بزرگ »..... ۶۲

۳-۲-۵-۱- بازی بزرگ و سیاست خطوط لوله در آسیای مرکزی و قفقاز..... ۶۵

۳-۲-۶- ژئوپلیتیک منطقه خزر..... ۶۶

۷۳..... ۳-۲-۷- ژئوپلیتیک انرژی منطقه خزر.....

۷۶..... ۳-۲-۸- میزان ذخایر انرژی دریای خزر.....

فصل چهارم : ژئواکونومیک خزر و نقش قدرتهای فرامنطقه ای در واگرایی کشورهای ساحلی دریای خزر

بخش اول : ژئواکونومیک دریای خزر

۸۴..... ۴-۱- ژئواکونومیک دریای خزر (منطقه خزر).....

۸۷..... ۴-۱-۱- اصطلاح «دیپلماسی خطوط لوله».....

۹۱..... ۴-۱-۲- راه های انتقال انرژی (نفت و گاز) دریای خزر به بازارهای مصرف جهانی.....

۹۶..... ۴-۱-۳- مسیرهای احداث خطوط لوله نفت و گاز دریای خزر و دیدگاه های مختلف کشورها.....

۹۸..... ۴-۱-۳-۱- مسیر شمالی.....

۹۹..... ۴-۱-۳-۲- مسیر غربی.....

۱۰۰..... ۴-۱-۳-۲-۱- خط لوله باکو - تفلیس - جیحان.....

۱۰۱..... ۴-۱-۳-۲-۱-۱- علت انتخاب خط لوله باکو - جیحان توسط قدرتهای مداخله گر برای انتقال انرژی دریای

خزر..... ۱۰۲.....

۱۰۵..... ۴-۱-۳-۲-۲- خطوط لوله ماورای خزر (مسیر عرضی دریای خزر) یا ترنس کاسپین.....

۱۰۱..... ۴-۱-۳-۲-۲-۱- علت انتخاب پروژه خطوط لوله ماورای خزر توسط قدرتهای مداخله گر برای انتقال انرژی

شرق دریای خزر..... ۱۰۶.....

۱۰۷..... ۴-۱-۳-۳- مسیر جنوبی.....

۱۰۹..... ۴-۱-۳-۴- مسیر شرقی.....

۱۱۰..... ۴-۱-۳-۵- مسیر جنوب شرقی.....

بخش دوم : بررسی نقش کشورهای ساحلی دریای خزر در مورد مسیرهای انتقال نفت و گاز خزر

- ۴-۲-۱۱۴- بررسی نقش کشورهای ساحلی دریای خزر در مورد مسیرهای انتقال نفت و گاز خزر..... ۱۱۴
- ۴-۲-۱-۱۱۷..... ایران ۱۱۷
- ۴-۲-۱-۱-۱۱۷- اقدامات و سیاستهای ایران در مورد منابع انرژی دریای خزر و مسیرهای انتقال آن..... ۱۱۷
- ۴-۲-۱-۱-۱-۱۱۸- پروژه نکا و پیشنهاد ایران برای تثبیت خود به عنوان یک کریدور ترانزیت انرژی دریای خزر..... ۱۱۸
- ۴-۲-۱-۱-۱-۱۱۹- خط لوله آسیای مرکزی به خلیج فارس یا خط لوله در دست مطالعه (K . T . I)..... ۱۱۹
- ۴-۲-۱-۱-۱-۱۲۰- خط لوله نکا - جاسک ۱۲۰
- ۴-۲-۱-۱-۱-۱۲۲- ساخت سکوی حفاری نفتی ایران - البرز در ساحل نکا در دریای خزر..... ۱۲۲
- ۴-۲-۱-۱-۱۲۲- روابط جمهوری اسلامی ایران با کشورهای ساحلی دریای خزر در زمینه انرژی..... ۱۲۲
- ۴-۲-۱-۱-۱۲۴- اهداف جمهوری اسلامی ایران در حوزه دریای خزر..... ۱۲۴
- ۴-۲-۱-۱-۱۲۴- چالش‌های جمهوری اسلامی ایران در انتقال انرژی حوزه خزر..... ۱۲۴
- ۴-۲-۱-۱-۱۳۰- منافع و مضار ترانزیت نفت و گاز دریای خزر از خاک ج.ا.ا یا غیر از مسیر ج.ا.ا..... ۱۳۰
- ۴-۲-۱-۱-۱۳۱- روابط ایران و آمریکا و تاثیر آن بر واگرایی کشورهای ساحلی در حوزه انرژی دریای خزر..... ۱۳۱
- ۴-۲-۱-۱-۱۴۶- روابط ایران و روسیه در زمینه مسیرهای انتقال انرژی دریای خزر..... ۱۴۶
- ۴-۲-۱-۱-۱۵۳- روابط ایران و ترکیه در زمینه انرژی دریای خزر و تاثیر آن بر واگرایی کشورهای ساحلی..... ۱۵۳
- ۴-۲-۲-۱۵۶- روسیه..... ۱۵۶
- ۴-۲-۲-۱- اقدامات رقابتی روسیه برای حفظ نقش انحصاری خود در عرصه صادرات و ترانزیت انرژی از دریای خزر ۱۵۶
- ۴-۲-۲-۱-۱-۱۵۶- اقدامات روسیه برای شکست یا تضعیف پروژه خط لوله نفت باکو - جیحان..... ۱۵۶
- ۴-۲-۲-۱-۱-۱۵۸- اقدامات روسیه برای شکست یا تضعیف پروژه خط لوله ترانس خزر (از بستر دریای خزر)..... ۱۵۸

- ۴-۲-۲-۲- روابط روسیه و آمریکا در زمینه انرژی دریای خزر و تاثیر آن بر واگرایی کشورهای ساحلی.....۱۵۹
- ۴-۲-۲-۳- روابط روسیه و ترکیه در زمینه انرژی دریای خزر و تاثیر آن بر واگرایی کشورهای ساحلی.....۱۶۳
- ۴-۲-۳- ترکمنستان.....۱۷۰
- ۴-۲-۳-۱- روابط ترکمنستان و آمریکا در زمینه انرژی دریای خزر و تاثیر آن بر واگرایی کشورهای ساحلی.....۱۷۰
- ۴-۲-۳-۲- روابط ترکمنستان و چین در زمینه انرژی دریای خزر و تاثیر آن بر واگرایی کشورهای ساحلی.....۱۷۳
- ۴-۲-۴- قزاقستان.....۱۷۵
- ۴-۲-۴-۱- اهداف و سیاستهای قزاقستان در زمینه انرژی دریای خزر.....۱۷۶
- ۴-۲-۴-۲- روابط قزاقستان و آمریکا در زمینه انرژی دریای خزر و تاثیر آن بر واگرایی کشورهای ساحلی.....۱۷۸
- ۴-۲-۴-۳- روابط قزاقستان و ترکیه در زمینه انرژی دریای خزر و تاثیر آن بر واگرایی کشورهای ساحلی.....۱۸۱
- ۴-۲-۵- آذربایجان.....۱۸۲
- ۴-۲-۵-۱- اهداف و سیاستهای جمهوری آذربایجان در زمینه انرژی دریای خزر.....۱۸۳
- ۴-۲-۵-۲- روابط جمهوری آذربایجان و آمریکا در زمینه انرژی دریای خزر و تاثیر آن بر واگرایی کشورهای ساحلی.....۱۸۴
- ۴-۲-۵-۳- روابط جمهوری آذربایجان و ترکیه در زمینه انرژی دریای خزر و تاثیر آن بر واگرایی کشورهای ساحلی.....۱۸۷
- ۴-۲-۵-۴- روابط جمهوری آذربایجان و ایران در زمینه انرژی دریای خزر.....۱۸۸
- ۴-۲-۵-۵- روابط جمهوری آذربایجان و روسیه در زمینه انرژی دریای خزر.....۱۸۹
- ۴-۲-۵-۶- روابط جمهوری آذربایجان و قزاقستان در زمینه انرژی دریای خزر.....۱۹۰
- ۴-۲-۵-۷- روابط جمهوری آذربایجان و ترکمنستان در زمینه انرژی دریای خزر.....۱۹۱

فصل چهارم :

بخش سوم : قدرتهای فرامنطقه ای و ژئوپلیتیک دریای خزر

- ۴-۳-۴-بررسی نقش قدرتهای فرامنطقه ای در مورد منابع انرژی و مسیر های انتقال نفت و گاز دریای خزر و تاثیر آن بر واگرایی کشورهای ساحلی ۱۹۴
- ۴-۳-۱- آمریکا..... ۱۹۵
- ۴-۳-۱-۱- دلایل حضور آمریکا در منطقه خزر و تاثیر آن بر واگرایی کشورهای ساحلی دریای خزر..... ۱۹۵
- ۴-۳-۱-۲- اهداف و سیاستهای آمریکا در زمینه انرژی دریای خزر و تاثیر آن بر واگرایی کشورهای ساحلی..... ۲۰۵
- ۴-۳-۲- اتحادیه اروپا ۲۱۸
- ۴-۳-۲-۱- دلایل حضور اتحادیه اروپا در منطقه خزر و تاثیر آن بر واگرایی کشورهای ساحلی ۲۱۸
- ۴-۳-۲-۲- اهداف و سیاستهای اتحادیه اروپا در زمینه انرژی دریای خزر و تاثیر آن بر واگرایی کشورهای ساحلی ۲۱۹
- ۴-۳-۲-۳- ساز و کارهای اقتصادی اتحادیه اروپا در زمینه انرژی منطقه خزر و تاثیر آن بر واگرایی کشورهای ساحلی دریای خزر ۲۲۲
- ۴-۳-۲-۳-۱- پروژه اروپایی اینوگیت (INOGATE) ۲۲۴
- ۴-۳-۲-۳-۲- پروژه تراسکا (TRACECA) ۲۲۵
- ۴-۳-۲-۳-۳- اتحادیه اروپا و پروژه خط لوله نابوکو (NABUCCO) ۲۲۵
- ۴-۳-۲-۳-۳-۱- واکنش ایران و روسیه نسبت به خط لوله نابوکو ۲۲۹
- ۴-۳-۳- ناتو (NATO)..... ۲۳۰
- ۴-۳-۳-۱- اهداف و سیاستهای ناتو در منطقه خزر و تاثیر آن بر واگرایی کشورهای ساحلی ۲۳۰
- ۴-۳-۳-۲- ناتو- اتحادیه گوام و حراست از خطوط لوله ۲۳۷
- ۴-۳-۴- ترکیه ۲۳۹
- ۴-۳-۴-۱- اهداف و سیاستهای ترکیه در زمینه انرژی دریای خزر و تاثیر آن بر واگرایی کشورهای ساحلی..... ۲۳۹
- ۴-۳-۴-۲- محور ترکیه - آمریکا در زمینه انرژی دریای خزر و تاثیر آن بر واگرایی کشورهای ساحلی ۲۴۴
- ۴-۳-۴-۳- محور ترکیه - اسرائیل در زمینه انرژی دریای خزر و تاثیر آن بر واگرایی کشورهای ساحلی ۲۴۷

- ۲۴۸.....اسرائیل ۴-۳-۵
- ۲۴۸..... ۴-۳-۵-۱ اهداف و سیاستهای اسرائیل در منطقه خزر و تاثیر آن بر واگرایی کشورهای ساحلی
- ۲۴۸..... ۴-۳-۵-۲ پروژه اسرائیل - ترکیه - آذربایجان برای انتقال نفت منطقه خزر (از بندر جیحان به بندر اشکلون در اسرائیل)..... ۲۵۱
- ۲۵۳..... ۴-۳-۵-۳ محور اسرائیل - آمریکا - ترکیه در منطقه خزر و تاثیر آن بر واگرایی کشورهای ساحلی
- ۲۵۴..... ۴-۳-۶ چین
- ۲۵۴..... ۴-۳-۶-۱ اهداف و سیاستهای چین در زمینه انرژی دریای خزر و تاثیر آن بر واگرایی کشورهای ساحلی
- ۲۵۷..... ۴-۳-۶-۲ دلایل توجه چین به انرژی منطقه خزر
- ۲۶۰..... ۴-۳-۶-۳ دلایل چین برای حمل نفت و گاز از مناطق آسیای مرکزی و دریای خزر
- ۲۶۱..... ۴-۳-۶-۴ عامل توجه چین به قزاقستان
- ۲۶۲..... ۴-۳-۶-۵ اهمیت خط لوله قزاقستان - سین کیانگ چین
- ۲۶۶..... ۴-۳-۶-۶ رقابت چین و روسیه در زمینه انرژی منطقه خزر و تاثیر آن بر واگرایی کشورهای ساحلی
- ۲۶۸..... ۴-۳-۶-۷ چین و پیمان شانگهای در آسیای مرکزی (رقابت با آمریکا در عرصه انرژی)

فصل پنجم

- ۲۷۲..... ۵- ارزیابی فرضیه ، نتیجه گیری و پیشنهادات
- ۲۷۳..... ۵-۱ ارزیابی فرضیه
- ۲۷۶..... ۵-۲ نتیجه گیری
- ۳۰۵..... ۵-۳ ارائه پیشنهادات

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول شماره ۱: مشخصات انواع همگرایی ها	۲۵
جدول شماره ۲: مقایسه سطح دریای خزر با هشت دریاچه جهان	۴۲
جدول شماره ۳: میزان ذخایر احتمالی و اثبات شده نفت و گاز دریای خزر از موسسه اطلاعات انرژی آمریکا	۷۸
جدول شماره ۴: ذخایر نفت و گاز طبیعی منطقه دریای خزر	۷۹
جدول شماره ۵: میزان ذخایر و تولید نفت کشورهای حوزه خزر	۸۰
جدول شماره ۶: میزان ذخایر و تولید گاز کشورهای حوزه خزر	۸۱
جدول شماره ۷: مسیرهای خطوط لوله نفت و گاز صادراتی منطقه دریای خزر و وضعیت آنها	۱۱۲
جدول شماره ۸: منافع ترانزیت نفت و گاز خزر از خاک ج.ا.ا.	۱۳۰
جدول شماره ۹: مضار ترانزیت نفت و گاز خزر غیر از مسیر ج.ا.ا.	۱۳۱
جدول شماره ۱۰: میزان وابستگی کشورهای اروپائی به گاز روسیه	۲۲۸

فهرست نقشه‌ها

صفحه	عنوان
۳۸	نقشه شماره ۱: نقشه تاریخی دریای خزر.....
۳۹	نقشه شماره ۲: تشکیل دریای خزر و دگرگونی های شکلی آن.....
۴۱	نقشه شماره ۳: تحولات حوضه های خزری و پونتیک.....
۵۳	نقشه شماره ۴: نظام منطقه ای دریای خزر.....
۵۸	نقشه شماره ۵: هارتلند ژئوپلیتیک در ژئوپلیتیک پست مدرن.....
۶۸	نقشه شماره ۶: نقشه بیضی استراتژیک انرژی جهان.....
۹۶	نقشه شماره ۷: خطوط لوله پیشنهادی انتقال نفت و گاز دریای خزر.....
۱۰۱	نقشه شماره ۸: خطوط لوله نفت و گاز باکو- تفلیس - جیحان و باکو- تفلیس - ارزروم.....
۱۰۳	نقشه شماره ۹: خط لوله باکو - تفلیس - جیحان.....
۱۱۶	نقشه شماره ۱۰: موقعیت جغرافیایی حوزه خزر و کشور های همسایه.....
۱۱۷	نقشه شماره ۱۱: موقعیت ممتاز ایران در کانون بیضی استراتژیک انرژی.....
۱۲۱	نقشه شماره ۱۲: خط لوله نکا - جاسک.....
۱۲۷	نقشه شماره ۱۳: خطوط لوله رقیب ایران برای صادرات نفت کشورهای آسیای مرکزی.....
۱۲۸	نقشه شماره ۱۴: خطوط لوله رقیب ایران برای صادرات گاز کشورهای آسیای مرکزی.....
۱۲۹	نقشه شماره ۱۵: موقعیت ایران برای صادرات گاز کشورهای آسیای مرکزی به اروپا.....
۲۲۶	نقشه شماره ۱۶: خط لوله نابوکو.....
۲۳۸	نقشه شماره ۱۷: حضور مربوط به نفت و میلیتاری در منطقه خزر و خاورمیانه.....
۲۵۱	نقشه شماره ۱۸: خط لوله نفتی ترانس - اسرائیل ایالت اشکلون.....
۲۶۵	نقشه شماره ۱۹: خط لوله گاز طبیعی قزاقستان - چین (ک سی پی).....

- نقشه شماره ۲۰: خط لوله نفت قزاقستان - چین.....۲۶۶
- نقشه شماره ۲۱: مسیر های عمده انتقال نفت در منطقه خزر.....ضمیمه
- نقشه شماره ۲۲: مسیر های عمده انتقال گاز طبیعی در منطقه خزر....."
- نقشه شماره ۲۳: مسیر های خطوط لوله نفت و گاز موجود و احتمالی منطقه خزر....."
- نقشه شماره ۲۴: نقشه خطوط لوله دریای خزر و مناطق نزاع (جنگی)....."
- نقشه شماره ۲۵: مسیر های ممکن برای نفت ثانویه منطقه خزر....."
- نقشه شماره ۲۶: گزینه های پیشنهادی صادرات گاز ترکمنستان....."
- نقشه شماره ۲۷: مسیرهای صادرات موجود و بالقوه نفت و گاز از حوزه خزر....."
- نقشه شماره ۲۸: طرح های نفت و گاز طبیعی منطقه خزر....."
- نقشه شماره ۲۹: خطوط لوله پیشنهادی از خزر به سمت اروپا....."
- نقشه شماره ۳۰: طرح های انتخاب شده منطقه دریای خزر....."
- نقشه شماره ۳۱: ظرفیت خطوط لوله منطقه خزر....."
- نقشه شماره ۳۲: بازار های رقابت برای نفت و گاز خزر....."
- نقشه شماره ۳۳: منابع نفت و گاز در منطقه خزر....."
- نقشه شماره ۳۴: چشم انداز های انرژی منطقه خزر جنوبی....."
- نقشه شماره ۳۵: نقشه کشورهای ساحلی دریای خزر....."
- تصویر سکوی حفاری نفتی ایران- البرز در ساحل نکا در دریای خزر....."

فهرست اشکال

عنوان	صفحه
شکل شماره ۱: مدل ژئوپلیتیک از دکتر محمدرضا حافظ نیا.....	۱۱
شکل شماره ۲: مدل نهایی ژئوپلیتیک از دید حافظ نیا.....	۱۱
شکل شماره ۳: مدل ژئوپلیتیک از دکتر علیرضا محرابی.....	۱۲
شکل شماره ۴: مدل ژئواکونومی بر گرفته از مدل ژئوپلیتیک حافظ نیا.....	۱۶
شکل شماره ۵: منابع جغرافیایی تنش های بین المللی.....	۲۹
شکل شماره ۶: مدل تصویری الگوی سطوح مداخله در بحران ژئوپلیتیک.....	۳۱
شکل شماره ۷: منابع جغرافیایی فشارهای بین المللی (های پوتیتکا) از پیتر هاگت.....	۳۲
شکل شماره ۸: الگوی روابط سطوح قدرت در نظام منطقه ای.....	۴۷
شکل شماره ۹: الگوی مفهومی ساختار نظام منطقه ای.....	۴۷
شکل شماره ۱۰: الگوی نظام منطقه ای دریای خزر.....	۵۲

فصل اول :

کلیات تحقیق